

Dante Alighieri

Visat núm. 1

(gener 2006)

per Isidor Cònsul

La «Divina Comèdia» en català

La primera versió catalana de la *Divina Comèdia* —l'obra principal de Dante Alighieri i un dels textos més importants de la literatura mundial de tots els temps— la va dur a terme Andreu Febrer, nascut a Vic, el qual la va acabar d'enllestir el 1949, just un any després de la traducció espanyola en prosa d'Enrique de Villena. Tot i que el van acusar de manca de comprensió en alguns passatges de l'italià original i encara que tendia a abusar de l'ús de paraules del provençal, la traducció d'Andreu Febrer va ser la primera que s'havia fet del gran poema dantesc en vers, i va fer l'esforç de mantenir exactament la mètrica de l'original italià. El seu treball, entre altres coses, va merèixer els elogis de Don Íñigo López de Mendoza, Marqués de Santillana, que va escriure al seu Proemio referint-se a la feina de Febrer: «... no menguando punto en la orden de metrificar y consonar».

L'interès per Dante va desaparèixer quan el Renaixement va assolir la seva plenitud i no va tornar a ser motiu d'atenció fins entrat el segle XX, quan Narcís Verdager i Callís (1921) i Llorenç Balançó i Pons (1923-24) van fer dues traduccions noves de la *Divina Comèdia*. Totes dues traduccions eren prou correctes a la seva manera, però molt inferiors a la que és una de les obres mestres de l'art de la traducció: la versió que Josep Maria de Sagarra va fer en tercets, entre 1947 i 1952. Finalment, la cinquena traducció de la *Divina Comèdia*, la més moderna, és obra de l'escriptor valencià Joan F. Mira, que es va publicar l'any 2000, la qual adopta uns criteris diferents dels que emprà Sagarra en la seva versió.

Val la pena comparar aquestes dues traduccions més recents (Sagarra i Mira), especialment perquè tenen uns objectius i uns criteris diferents pel que fa a la traducció.

Sagarra va començar la traducció a França, quan era a l'exili, durant la difícil època en què un país és en guerra, i va acabar-la mentre vivia a Catalunya en la clandestinitat, als anys quaranta. La seva versió donava prioritat a la llengua a la qual traduïa, va deixar que la música de la paraula traduïda fluís, va fer l'esforç de mostrar la flexibilitat de la sintaxi i va donar èmfasi a la plasticitat d'una llengua que aleshores era durament perseguida, i que estava més a prop que mai del pou de l'extinció.

Fa molt menys temps, l'opció de J. F. Mira ha estat ben diferent: el novel·lista valencià ha anat directament a l'essència del text, ha buscat la bellesa conceptual del poema i ha donat ales al poder narratiu de la *Divina Comèdia*. Més com a humanista que com a poeta, més com a pensador que com a versificador de paraules *dilettantes*, per a J. F. Mira, «diuen» molt més que no «canten». Com a novel·lista que és, ha treballat l'eficàcia narrativa dels versos de Dante i, com a pensador, s'ha esforçat per arribar fins als racons més recòndits, al fons del poema. A més, hi ha una curiosa anècdota darrere de l'origen d'aquesta traducció: es tracta de la història d'un novel·lista que un bon dia s'adona, mentre s'estava barallant amb un projecte narratiu que tenia a veure amb la cosmologia

de l'obra de Dante, que no hi ha cap versió ni en català ni en espanyol de la *Divina Comèdia* que el satisfaci. Acostumat a treballar amb l'original, en la llengua de Dante, de sobte descobreix que les dues traduccions més aplaudides i conegudes que tenim aquí —l'espanyola d'Àngel Crespo i la catalana de Sagarra— no arriben al fons del poema. Critica, sobretot, l'ús artificial de la llengua culta que fa Crespo, imitant Góngora, i el fet que la versió de Sagarra és una creació poètica que de vegades és excessiva, d'altres té un toc enigmàtic, sovint és esplèndida, sense cap mena de dubte, però que té una musicalitat sense complicacions que a vegades sona simplement com Sagarra.

Tenim dues opcions, totes dues esplèndides, les quals, d'alguna manera, ens porten al vell debat sobre l'essència i la forma. La traducció de Sagarra és més musical i, fins i tot, es pot considerar un monument literari en si mateixa. La versió de J. F. Mira assoleix l'essència pròpia del text i li proporciona una força narrativa intentant no trair, si és que això és possible, l'esperit de la paraula.

Catalan Writing [Barcelona: ILC; PEN Català] 16-17 (novembre 2002)